

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

DOI: 10.67227

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 6

2026

BADIIY MATNLARDA ANTROPONIMLAR VA ULARNING LINGVOMADANIY FUNKSIYALARI

Ramazonova Zebuniso Yashinovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, katta o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada badiiy matnlarda antroponimlarning qo'llanishi va ularning lingvomadaniy funksiyalari tahlil qilinadi. Antroponimlar, ya'ni shaxs nomlari badiiy asarda faqat identifikatsiya vositasi bo'lib qolmay, balki obraz xarakterini ochish, milliy-madaniy muhitni aks ettirish, tarixiy davr ruhini ifodalash hamda muallifning estetik niyatini namoyon etuvchi muhim til birliklari sifatida qaraladi. Maqolada antroponimlarning nominativ, tavsiflovchi, ekspressiv, ramziy, madaniy va intertekstual vazifalari yoritiladi. Shuningdek, badiiy matnda shaxs nomlari orqali xalqning dunyoqarashi, urf-odatlarini, ijtimoiy qadriyatlarini va madaniy xotirasi ifodalanishi asoslab beriladi. Tadqiqot antroponimlarni lingvomadaniy yondashuv asosida o'rganish badiiy matn mazmunini chuqurroq anglash, personajlar tizimini tahlil qilish va milliy madaniyatning til orqali ifodalanish xususiyatlarini aniqlash imkonini berishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: antroponim, badiiy matn, lingvomadaniyat, shaxs nomlari, nominativ funksiya, ekspressivlik, ramziylik, obraz, milliy madaniyat, onomastika.

АНТРОПОНИМЫ И ИХ ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ ФУНКЦИИ В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ

Рамазанова Зebунисо Яшиновна

Узбекский государственный университет мировых языков, старший преподаватель

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности употребления антропонимов и их лингвокультурные функции в художественных текстах. Антропонимы, то есть имена собственные, обозначающие лиц, в литературном произведении выполняют не только идентифицирующую функцию, но и служат важным средством раскрытия характера персонажа, отражения национально-культурной среды, передачи духа исторической эпохи и реализации эстетического замысла автора. В статье анализируются номинативная, характеризующая, экспрессивная, символическая, культурная и интертекстуальная функции антропонимов. Особое внимание уделяется тому, что через личные имена в художественном тексте выражаются мировоззрение народа, традиции, социальные ценности и культурная память. Исследование показывает, что изучение антропонимов в лингвокультурном аспекте позволяет глубже понять содержание литературного произведения, раскрыть систему образов и определить особенности языковой репрезентации национальной культуры.

Ключевые слова: антропоним, художественный текст, лингвокультура, личные имена, номинативная функция, экспрессивность, символика, образ, национальная культура, ономастика.

ANTHROPONYMS AND THEIR LINGUOCULTURAL FUNCTIONS IN LITERARY TEXTS

Ramazonova Zebuniso Yashinovna

Uzbekistan State World Languages University, Senior Lecturer

Abstract

This article explores the use of anthroponyms and their linguocultural functions in literary texts. Anthroponyms, as proper names denoting persons, serve not only as means of identification in fiction, but also as significant linguistic units that reveal a character's personality, reflect a national and cultural environment, convey the spirit of a historical period, and realize the author's aesthetic intention. The article analyzes the nominative, characterizing, expressive, symbolic, cultural, and intertextual functions of anthroponyms in literary discourse. Special attention is paid to the fact that personal names in literary texts represent a nation's worldview, traditions, social values, and cultural memory. The study demonstrates that a linguocultural approach to anthroponyms enables a deeper interpretation of literary meaning, the analysis of character systems, and the identification of how national culture is represented through language.

Keywords: anthroponym, literary text, linguoculture, personal names, nominative function, expressiveness, symbolism, character, national culture, onomastics.

Zamonaviy tilshunoslikda badiiy matnning lingvomadaniy nuqtayi nazardan o'rganish muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Badiiy matn faqat estetik zavq beruvchi adabiy hodisa emas, balki xalqning tarixi, madaniyati, qadriyatlari, dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari va milliy tafakkurini o'zida mujassam etgan murakkab semiotik tizimdir. Shu jihatdan badiiy asarda qo'llanadigan har bir til birligi, jumladan, antroponimlar ham muayyan lingvistik va madaniy ma'no yuklamasiga ega bo'ladi.

Antroponimlar, ya'ni shaxs nomlari, badiiy matnda muhim onomastik birlik sifatida namoyon bo'ladi. Ular personajni nomlash, uni boshqa obrazlardan ajratish, matndagi voqealar tizimida aniqlashtirish vazifasini bajaradi. Biroq antroponimlarning vazifasi faqat nominativ funktsiya bilan cheklanmaydi. Badiiy matnda shaxs nomlari obrazning xarakteri, ijtimoiy mavqeyi, ruhiy holati, milliy-madaniy mansubligi, tarixiy davr bilan bog'liqligi va muallifning g'oyaviy-estetik munosabatini ifodalashga xizmat qiladi. Shu sababli antroponimlar badiiy asarda lingvomadaniy axborot tashuvchi muhim vosita sifatida qaraladi.

Badiiy matnlarda antroponimlar orqali xalqning urf-odatlarini, diniy e'tiqodlari, ijtimoiy qadriyatlarini, tarixiy xotirasi va madaniy stereotiplari ifodalanadi. Masalan, an'anaviy milliy ismlar muayyan xalqning nomlash madaniyati va ma'naviy qarashlarini aks ettirsa, tarixiy yoki diniy asosga ega ismlar madaniy xotira va qadriyatlar tizimi bilan bog'liq semantik qatlami yuzaga chiqaradi. Ayrim antroponimlar esa ramziy yoki metaforik ma'no kasb etib, obrazning ichki dunyosini ochish, syujet konfliktini kuchaytirish va asarning g'oyaviy mazmunini chuqurlashtirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbek va ingliz adabiyoti namunalari tahlili shuni ko'rsatadiki, antroponimlar milliy madaniyatni ifodalash, obraz yaratish va badiiy-estetik ta'sirni kuchaytirishda faol ishtirok etadi. Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Charles Dickens, William Shakespeare kabi ijodkorlar asarlarida personaj nomlari tasodifiy tanlanmaydi; ular muallifning badiiy niyati, davr ruhi, ijtimoiy muhit va milliy mentalitet bilan uzviy bog'liq holda qo'llanadi. Shu bois antroponimlarni lingvomadaniy yondashuv asosida tadqiq etish badiiy matn mazmunini chuqurroq anglash, personajlar tizimini tahlil qilish va milliy madaniyatning til orqali ifodalanish mexanizmlarini aniqlash imkonini beradi.

Mazkur maqolada badiiy matnlarda antroponimlarning lingvomadaniy funksiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda antroponimlarning nominativ, xarakterlovchi, ekspressiv, ramziy, madaniy va intertekstual vazifalari yoritilib, ularning badiiy asar semantikasi va obrazlar tizimidagi o'rni aniqlanadi. Shuningdek, shaxs nomlarining milliy-madaniy ma'no yaratishdagi roli o'zbek va ingliz adabiyoti misollari asosida ochib beriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Badiiy matnlarda antroponimlarning lingvomadaniy funksiyalarini o'rganish onomastika, lingvomadaniyatshunoslik va adabiy matn tahlili kesishmasida shakllanadigan muhim ilmiy yo'nalishlardan biridir. Antroponimlar badiiy asarda faqat personajni nomlash yoki uni boshqa obrazlardan ajratish vazifasini bajarmaydi, balki milliy-madaniy xotira, ijtimoiy muhit, tarixiy davr, obraz xarakteri va muallif estetik niyatini ifodalovchi semantik hamda madaniy birlik sifatida namoyon bo'ladi.

W.F.H. Nicolaisen adabiy onomastika sohasida nomlarning badiiy matndagi vazifalariga alohida e'tibor qaratadi. Uning "Names as Verbal Icons" nomli maqolasida nomlar oddiy belgi sifatida emas, balki matn ichida ma'no, obraz va estetik ishorani jamlovchi "verbal ikonalar" sifatida talqin qilinadi [1]. Olimning yondashuviga ko'ra, badiiy asardagi ism personajni nomlash bilan birga, uning ichki dunyosi, ijtimoiy mavqeyi, madaniy kelib chiqishi va muallif tomonidan unga yuklangan ramziy ma'noni ham ochib beradi. Shu jihatdan antroponimlar badiiy matnda nominativ, xarakterlovchi, ramziy va ekspressiv funksiyalarni bajaradi.

Terhi Ainiala, Minna Saarelma va Paula Sjöblom tomonidan yozilgan "Names in Focus: An Introduction to Finnish Onomastics" asarida onomastika shaxs nomlari, joy nomlari, hayvon nomlari, tijorat nomlari va adabiy nomlarni qamrab oluvchi keng ilmiy soha sifatida tahlil qilinadi [2]. Mualliflar shaxs nomlarini jamiyat, madaniyat, tarix va til bilan bog'liq holda o'rganish zarurligini ta'kidlaydilar. Bu qarash antroponimlarni lingvomadaniy jihatdan tahlil qilish uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Chunki badiiy matnda ism tanlovi ko'pincha xalqning urf-odatini, diniy qarashlari, ijtimoiy qadriyatlarini va madaniy stereotiplari bilan bog'liq bo'ladi. Masalan, an'anaviy ismlar milliy qadriyatni, tarixiy ismlar davr ruhini, ramziy ismlar esa muallifning estetik munosabatini ifodalaydi.

Grant W. Smith adabiy onomastikani badiiy matnda nomlarning poetik va semantik imkoniyatlarini ochib beruvchi alohida yo'nalish sifatida talqin qiladi. Uning "Names as Metaphors in Shakespeare's Comedies" asarida Shekspir komediyalaridagi ismlar metaforik, kulgili, ijtimoiy va xarakterlovchi ma'nolarni yuzaga chiqarishi ko'rsatiladi [3]. Smith fikricha, badiiy matndagi ism muallif

tomonidan tasodifan tanlanmaydi; u syujet, obraz, mavzu va estetik maqsad bilan bog'liq holda ishlatiladi. Bu fikr antroponimlarning lingvomadaniy funksiyalarini aniqlashda muhimdir, chunki badiiy ism ko'pincha milliy mentalitet, ijtimoiy baho, qadriyatlar tizimi va madaniy konnotatsiyalarni o'zida mujassamlashtiradi.

Martyna Katarzyna Gibka badiiy asarlarda personaj nomlarining funksiyalarini maxsus tadqiq qilgan olimlardan biridir. Uning "Functions of Characters' Proper Names in Novels" maqolasida personaj ismlarining vazifalarini aniqlash uchun "ikki akt nazariyasi" taklif etiladi. Mazkur yondashuvga ko'ra, badiiy matndagi ismning funksiyasi nomlash akti va ismni matn ichida qo'llash akti asosida yuzaga chiqadi [4]. Gibka fikricha, personaj nomlari romanda doimiy yoki vaziyatga bog'liq funksiyalarni bajarishi mumkin. Bu yondashuv antroponimlarni faqat lug'aviy ma'nosi asosida emas, balki matn konteksti, obrazlararo munosabat, syujet rivoji va muallif pozitsiyasi bilan bog'liq holda tahlil qilish imkonini beradi.

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, antroponimlar badiiy matnda ko'p qatlamli lingvomadaniy birlik sifatida namoyon bo'ladi. Nicolaisen nomlarning badiiy-estetik va ramziy xususiyatlarini, Ainiala, Saarelma va Sjöblom ularning ijtimoiy-madaniy asoslarini, Smith adabiy ismlarning metaforik va poetik imkoniyatlarini, Gibka esa personaj nomlarining matn ichidagi funksional mexanizmlarini yoritadi. Ushbu qarashlar asosida antroponimlarni badiiy matnda nominativ, xarakterlovchi, ekspressiv, ramziy, madaniy va intertekstual funksiyalarni bajaruvchi muhim til birligi sifatida o'rganish mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda badiiy matnlarda antroponimlar va ularning lingvomadaniy funksiyalarini aniqlash maqsadida lingvomadaniy tahlil metodidan foydalanildi. Ushbu metod antroponimlarni faqat shaxsni nomlovchi til birligi sifatida emas, balki milliy madaniyat, tarixiy xotira, ijtimoiy qadriyatlar, xalq dunyoqarashi va muallifning estetik niyatini ifodalovchi lingvokulturologik birlik sifatida o'rganishga imkon beradi.

Lingvomadaniy tahlil metodi asosida badiiy matnlarda uchraydigan shaxs nomlari ularning semantik mazmuni, madaniy konnotatsiyasi, obraz yaratishdagi o'rni va matn kompozitsiyasidagi funksiyasi nuqtayi nazaridan tahlil qilindi. Bunda antroponimlarning nominativ, xarakterlovchi, ekspressiv, ramziy, madaniy va intertekstual vazifalariga alohida e'tibor qaratildi. Chunki badiiy matnda personaj ismi ko'pincha obrazning ijtimoiy mavqeyi, milliy mansubligi, ruhiy holati, tarixiy davr bilan aloqasi yoki muallif tomonidan berilgan bahosini ifodalashga xizmat qiladi.

Tadqiqot jarayonida antroponimlar matndan ajratib olinib, ularning qo'llanish konteksti, boshqa obrazlar bilan munosabati, syujet rivojidagi ishtiroki va madaniy ma'no yuklamasi izohlandi. Masalan, an'anaviy milliy ismlar xalqning urf-odatlarini va qadriyatlarini aks ettirsa, tarixiy yoki diniy asosga ega ismlar madaniy xotira va ma'naviy meros bilan bog'liq semantik qatlamni yuzaga chiqaradi. Shuningdek, ramziy yoki metaforik nomlar muallifning badiiy niyati, obrazga munosabati va asarning g'oyaviy-estetik mazmunini ochishda muhim vosita sifatida talqin qilindi.

Mazkur metodning tanlanishi tadqiqot mavzusining lingvistik va madaniy xususiyati bilan bog'liqdir. Antroponimlar badiiy matnda til va madaniyat kesishmasida faoliyat ko'rsatadi; ular bir vaqtning o'zida nomlash, tavsiflash, baholash, ramzlashtirish va madaniy ma'no uzatish vazifalarini bajaradi. Shu sababli lingvomadaniy tahlil metodi antroponimlarning matndagi ko'p qatlamli funksiyalarini ochib berish, ularning milliy-madaniy mazmunini aniqlash va badiiy asar semantikasidagi ahamiyatini asoslash uchun samarali ilmiy yondashuv hisoblanadi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot davomida badiiy matnlarda qo'llangan antroponimlar lingvomadaniy tahlil metodi asosida o'rganildi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, antroponimlar adabiy matnda faqat personajni nomlash vazifasini bajarmaydi, balki obrazning xarakteri, ijtimoiy mavqeyi, milliy-madaniy muhiti, tarixiy davrga mansubligi va muallifning g'oyaviy-estetik munosabatini ifodalovchi muhim til birligi sifatida namoyon bo'ladi.

Badiiy matnlarda antroponimlarning eng birlamchi vazifasi nominativ funktsiya hisoblanadi. Ya'ni, ism personajni boshqa obrazlardan ajratib ko'rsatadi. Masalan, Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanida Otabek, Kumush, Zaynab, Yusufbek hoji, O'zbek oyim kabi antroponimlar obrazlarni nomlash bilan birga ularning ijtimoiy va madaniy maqomini ham ko'rsatadi. Otabek ismi o'zbek milliy madaniyatida ziyolilik, oqilona fikrlash, yangilikka intilish va mas'uliyat bilan bog'liq obrazni shakllantiradi. Yusufbek hoji antroponimida esa "hoji" komponenti personajning diniy-ma'naviy mavqeyini, jamiyatdagi hurmatini va an'anaviy qadriyatlarga yaqinligini bildiradi. Demak, bu yerda antroponim faqat nom emas, balki madaniy maqom ko'rsatkichi sifatida xizmat qiladi.

Antroponimlarning xarakterlovchi funksiyasi ham badiiy matnda alohida ahamiyatga ega. Personaj ismi uning ruhiyati, xulqi yoki muallif tomonidan unga berilgan bahoni ifodalashi mumkin. Masalan, “O‘tkan kunlar” romanidagi Kumush ismi obrazning go‘zalligi, pokligi, nozikligi va qadrliligini ifodalovchi ramziy ma’noga ega. O‘zbek madaniyatida kumush metalli poklik, nafislik va qimmatdorlik bilan bog‘liq. Shuning uchun Kumush ismi personajning tashqi go‘zalligi bilan birga uning ma’naviy pokligini ham anglatadi. Aksincha, Zaynab obrazida ismning o‘zi salbiy ma’no bermaydi, biroq matn kontekstida u rashk, ichki iztirob va fojiviy taqdir bilan bog‘liq holda idrok etiladi. Bu holat antroponimning ma’nosi matn kontekstida kengayishini ko‘rsatadi.

Ingliz adabiyotida ham antroponimlar obraz yaratishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Masalan, Charles Dickensning “Oliver Twist” romanida bosh qahramon Oliver Twist ismi ramziy xarakterga ega. “Twist” familiyasi ingliz tilida “burilish”, “chigal holat” ma’nolarini uyg‘otadi. Bu esa qahramonning og‘ir taqdiri, hayotidagi kutilmagan sinovlar va ijtimoiy muhit bilan ziddiyatini ifodalashga xizmat qiladi. Shuningdek, Dickens asarlarida personaj nomlari ko‘pincha ijtimoiy tanqid vazifasini bajaradi. Masalan, Mr. Bumble obrazi familiyasi orqali kulgili, qo‘pol va o‘zini katta tutuvchi amaldor sifatida tasvirlanadi. Bu misolda antroponim ekspressiv va satirik funksiya bajaradi.

William Shakespeare asarlarida antroponimlar ramziy va intertekstual ma’nolarga ega. Masalan, “Romeo and Juliet” tragediyasida Romeo va Juliet ismlari oddiy shaxs nomlari bo‘lishdan tashqari, jahon adabiyotida muhabbat, sadoqat va fojiviy taqdir ramziga aylangan. Asarda familiyalar — Montague va Capulet — ikki dushman oilani ifodalab, shaxsiy muhabbat va ijtimoiy adovat o‘rtasidagi ziddiyatni kuchaytiradi. Bu holatda antroponimlar nafaqat personajlarni nomlaydi, balki syujetning asosiy konfliktini belgilovchi lingvomadaniy birlik vazifasini bajaradi.

O‘zbek adabiyotida antroponimlarning milliy-madaniy funksiyasini Cho‘lponning “Kecha va kunduz” romanida ham kuzatish mumkin. Asardagi Zebi, Akbarali mingboshi, Miryoqub kabi nomlar muayyan tarixiy davr va ijtimoiy muhitni aks ettiradi. Zebi ismi o‘zbek madaniyatida go‘zallik, bezak, latofat ma’nolari bilan bog‘liq bo‘lib, obrazning nozik va ayanchli taqdirini yanada ta’sirchan ko‘rsatadi. Akbarali mingboshi nomidagi “mingboshi” unvoni esa personajning ijtimoiy lavozimi, hokimiyatga yaqinligi va patriarxal muhitdagi mavqeyini bildiradi. Demak, bu antroponimlar orqali asarda tarixiy davr, ijtimoiy tabaqalanish va milliy turmush tarzi ifodalanadi.

Antroponimlarning madaniy xotira bilan bog‘liq funksiyasi tarixiy va diniy asosga ega ismlarda yaqqol namoyon bo‘ladi. Masalan, o‘zbek badiiy matnlarida uchraydigan Yusuf, Ali, Hasan, Husan, Maryam, Oisha kabi ismlar diniy-madaniy an’analar, xalqning ma’naviy qarashlari va tarixiy xotirasi bilan bog‘liq. Bunday ismlar personajga ma’naviylik, poklik, sabr, jasorat yoki e’tiqod kabi qo‘shimcha semantik ma’nolar yuklashi mumkin. Shu sababli ular lingvomadaniy jihatdan boy birliklar hisoblanadi.

Quyidagi jadvalda tahlil qilingan ayrim antroponimlarning badiiy matndagi funksiyalari umumlashtirildi.

Antroponim	Asar	Lingvomadaniy ma’nosi	Asosiy funksiyasi
Otabek	Abdulla Qodiriy, “O‘tkan kunlar”	Ziyolilik, yangilikka intilish, milliy o‘zlik	Nominativ, xarakterlovchi
Kumush	Abdulla Qodiriy, “O‘tkan kunlar”	Poklik, go‘zallik, nafislik, qadrlilik	Ramziy, ekspressiv
Yusufbek hoji	Abdulla Qodiriy, “O‘tkan kunlar”	Diniy-ma’naviy mavqe, an’anaviy qadriyat	Madaniy, ijtimoiy
Zebi	Cho‘lpon, “Kecha va kunduz”	Go‘zallik, latofat, ayanchli taqdir	Xarakterlovchi, ekspressiv
Akbarali mingboshi	Cho‘lpon, “Kecha va kunduz”	Mansab, ijtimoiy tabaqa, hukmronlik	Ijtimoiy, madaniy
Oliver Twist	Charles Dickens, “Oliver Twist”	Murakkab taqdir, hayotiy burilishlar	Ramziy, xarakterlovchi
Mr. Bumble	Charles Dickens, “Oliver Twist”	Satirik baho, qo‘pollik, amaldorlik	Ekspressiv, satirik
Romeo va Juliet	William Shakespeare, “Romeo and Juliet”	Muhabbat, sadoqat, fojiviy taqdir	Ramziy, intertekstual
Montague va Capulet	William Shakespeare, “Romeo and Juliet”	Oilaviy adovat, ijtimoiy ziddiyat	Konflikt yaratish, madaniy

Tahlil natijalariga ko'ra, badiiy matnlarda antroponimlarning quyidagi asosiy lingvomadaniy funksiyalari aniqlandi. Birinchidan, antroponimlar personajni nomlash va uni matndagi boshqa obrazlardan ajratish vazifasini bajaradi. Ikkinchidan, ular obrazning xarakteri, ijtimoiy mavqeyi, ruhiy holati va muallif munosabatini ochishga xizmat qiladi. Uchinchidan, antroponimlar milliy-madaniy qadriyatlar, diniy qarashlar, tarixiy xotira va xalq dunyoqarashini ifodalaydi. To'rtinchidan, ayrim ismlar ramziy va intertekstual ma'no kasb etib, asarning g'oyaviy-estetik mazmunini chuqurlashtiradi.

Shuningdek, tahlil davomida antroponimlarning ma'nosi doimiy emasligi, ularning semantik yuklamasi matn konteksti orqali kengayishi aniqlandi. Masalan, Kumush ismi lug'aviy jihatdan qimmatbaho metall nomi bilan bog'liq bo'lsa, badiiy matnda u go'zallik, sadoqat va poklik ramziga aylanadi. Zebi ismi go'zallikni bildirsa-da, roman kontekstida ayol taqdiri, ijtimoiy bosim va ichki iztirob bilan bog'lanadi. Oliver Twist familiyasi esa qahramon hayotidagi murakkab burilishlarni ifodalovchi ramziy birlik sifatida talqin qilinadi.

Umuman olganda, tahlil natijalari antroponimlarning badiiy matnda ko'p funksiyali lingvomadaniy birlik ekanini ko'rsatdi. Ular obraz yaratish, madaniy muhitni aks ettirish, tarixiy davr ruhini berish, muallif bahosini ifodalash va o'quvchida estetik ta'sir uyg'otishda muhim rol o'ynaydi. Shu bois badiiy matni lingvomadaniy tahlil qilishda antroponimlarni alohida tadqiq obyekt sifatida o'rganish asar mazmunini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Xulosa

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, antroponimlar badiiy matnning muhim lingvomadaniy birliklaridan biri hisoblanadi. Ular asarda faqat personajni nomlash yoki uni boshqa obrazlardan farqlash vazifasini bajarib qolmay, balki obrazning xarakteri, ijtimoiy mavqeyi, ruhiy holati, milliy-madaniy mansubligi va muallifning estetik munosabatini ifodalovchi vosita sifatida ham namoyon bo'ladi. Shu jihatdan antroponimlar badiiy matn semantikasini chuqurlashtiruvchi, obrazlar tizimini shakllantiruvchi va milliy madaniyatni til orqali aks ettiruvchi muhim onomastik birliklardir.

Tadqiqot davomida o'zbek va ingliz adabiyoti namunalarida uchraydigan antroponimlar tahlil qilindi. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanidagi Otabek, Kumush, Yusufbek hoji obrazlari orqali o'zbek xalqining milliy qadriyatlari, ma'naviy dunyosi, ijtimoiy munosabatlari va tarixiy-madaniy muhiti ifodalangani aniqlandi. Cho'lponning "Kecha va kunduz" romanidagi Zebi va Akbarali mingboshi antroponimlari esa tarixiy davr, ijtimoiy tabaqalanish, ayol taqdiri va patriarxal munosabatlar bilan bog'liq madaniy ma'nolarni yuzaga chiqaradi.

Ingliz adabiyotida Charles Dickensning "Oliver Twist" romanidagi Oliver Twist va Mr. Bumble kabi antroponimlar personaj xarakterini ochish, ijtimoiy tanqidni kuchaytirish va ramziy ma'no yaratishda muhim rol o'ynaydi. William Shakespearenig "Romeo and Juliet" tragediyasidagi Romeo, Juliet, Montague va Capulet nomlari esa muhabbat, sadoqat, oilaviy adovat va fojiviy taqdir ramzlari sifatida jahon adabiyotida mustahkam o'rin egallagan.

Tahlil natijalari asosida antroponimlarning badiiy matnda nominativ, xarakterlovchi, ekspressiv, ramziy, madaniy va intertekstual funksiyalarni bajarishi aniqlandi. Ayniqsa, shaxs nomlari orqali xalqning dunyoqarashi, diniy e'tiqodi, tarixiy xotirasi, ijtimoiy qadriyatlari va estetik tafakkuri ifodalanishi ularning lingvomadaniy ahamiyatini yanada oshiradi. Antroponimning ma'nosi matndan tashqarida nisbatan umumiy bo'lsa, badiiy kontekstda u yangi semantik qatlamlar bilan boyiydi va asarning g'oyaviy-estetik mazmunini chuqurlashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Nicolaisen W.F.H. Names as Verbal Icons // Names: A Journal of Onomastics. — 1974. — Vol. 22. — Issue 3. — P. 104–110. URL: <https://ans-names.pitt.edu/ans/article/view/766> (ans-names.pitt.edu)
2. Ainiola T., Saarelma M., Sjöblom P. Names in Focus: An Introduction to Finnish Onomastics. — Helsinki: Finnish Literature Society, 2012. URL: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/32120> (library.oapen.org)
3. Smith G.W. Names as Metaphors in Shakespeare's Comedies. — Wilmington: Vernon Press, 2021. URL: <https://storage.vernonpress.com/files/web/d92d3704-9ee5-400a-a330-7e01a195c04e/1620814199.pdf> (storage.vernonpress.com)
4. Gibka M.K. Functions of Characters' Proper Names in Novels // Onoma. — 2018. — Vol. 53. — P. 49–66. URL: <https://onomajournal.org/wp-content/uploads/2020/02/Onoma-53-1.3.-Gibka-final.pdf> (onomajournal.org)